

Den historiska beskrivningen är hämtad ur Jubileumsskriften framtagen till 75 årsjubileet 1981 och ansvariga för innehåll och uppläggning var Gunnar Hulthén, Sven Althén, Gustav Andersson och Stig Gustafson. Här går det att läsa följande.

Historia om Helsingborgs Koloniträdgårdar UPA 1905-1951

Idén kom söderifrån som det mesta av den svenska kulturen. Det anses att den uppstod i Tyskland på 1880-talet. I Sverige slog den rot tidigast i Landskrona och Malmö. Även Stockholm och troligen flera städer kom före Helsingborg.

Varför började man med koloniträdgårdar?

Orsakerna var flera. Många människor hade sitt ursprung i lantmiljö. De bodde oftast trångt och dåligt och kände sig instängda, andligt och lekamligt. De hade som regel gott om barn, som nu, när samhället började lägga hinder för barnarbete, hängde hemma på en trång gård eller eljest, på barns vis, måste finna verksamhetsutlevelse på annat håll. Naturen på lagom avstånd från hemmet lockade första och andra generationens staboar.

Rudolf Abelin hade några år tidigare börjat ge ut instruktiva trädgårdsböcker, som lockade till den tidens "gröna våg" och han hade börjat anläggningen av sin stora skapelse Norrvikens Trädgårdar. Det kom nya idéer om kost och om kostens innehåll och dessa pekade på husbehovsodling av nyttiga växter. Det fanns eldsjälur i de "högre" samhällsgrupper, som ville "binda Sveriges barn till fosterlandet" i stället för att låta dem befolka Nordamerika och Brasilien, och som stödde rörelser, som riktade sig mot den svenska torvan.

Om vi ser på den första medlemsuppsättningen hittar vi 15 lärare/lärarinnor, 7 trädgårdsmästare och 17 fru eller fröken och många av dessa blev säkert kolonister av ideella skäl och i uppfostrande syfte. Vi ska här inte glömma en märkeskvinna i Helsingborg, Christina Borg med sina starka sociala ambitioner.

Och slutligen såg arbetarbefolkningen överklassens och den övre medelklassens pampiga villor och vackra trädgårdar och tänkte, att kan de så kan vi också, men så kunde de endast i miniatyr. Det blev små hus med lövsångsglädje och små lusthus, inte för punsch utan saft och kaffegök.

Och så drog 1904 trehundra glada, djärva och arbetslustiga människor opp över Helsingborgs backar till det som nu kallas Viskängen, då Wilson Park, och satte sina spadar i jorden.

Vilka blev kolonister?

I den äldsta matrikeln är 311 personer inskrivna med samma handstil. 75 av dessa har sedermera blivit överstrukna. Det måste betyda, att de under de första åren tröttnat, flyttat eller avlidit. I skarven 1909-1910 förekommer många överlåtelse, som nog kan härledas till storstrejkens följder. Matrikeln upptar 356 lotter inklusive "rothögen". De var små: 1 000 kvfot = ca 88 kvm. Många kolonister brukade två, någon flera lotter.

Här följer yrkestitlarna och antalet kolonister pr titel. Siffran inom parentes anger ursprungliga medlemmar som sedermera överstrukits.

Titel	Antal	Anm
arbetare	55(13)	
snickare	20(4)	
fru eller fröken	13(4)	
lärare	12(3)	Här ingår män och kvinnor samt "högstadielärare"
skräddare	12(2)	Av dem 1 sömmerska
skomakare	11(2)	
järnarbetare	8	
SJ-anställda	8(2)	Då vid privata företag
eldare	7(1)	
maskinarbetare	6(1)	
trädgårdsmäst.	6(1)	
husägare	5(1)	
murare	5(3)	
typografer	5(5)	
förman	4(1)	
handlande	4	
målare	4	
postanställda	4	
smed	4(4)	
toffelmakare	3(1)	
boddräng	2	
fotograf	2(1)	
gördelmakare	2	
hamnarbetare	2	stuveriarbetare?
plåt- el bleckslag.	2(3)	
lagerbokhållare	(2)	
rörläggare	2	
sjömän	2	
tapetsere	(2)	

Av följande titlar en av varje:

agent	barberare	brandman
brödutkörare	(dragarkusk)	elektriker
exekutor	föreståndare	gipsmakare
grovarbetare	guldsmed	gummiarbetare
gårdfarihandlare	hamnbokhållare	häradshövding
kakelugnsmakare	kassör	kontorschef
kvarnarbetare	kyrkovaktmästare	linjearbetare
nattvakt	sadelmakare	(slipare)
spårvägsman	vagnförman	vävlagare.

Vilka är människorna!

De allra flesta är höljda i anonymitetens mantel. Ut i protokollen är det ett fåtal som präglats fram och det är föreningens styrelseledamöter och möjligen därutöver någon flagrant "överträdare" av ordningsföreskrifter och en och annan, som starkt hävdar sin enskilda rätt. Förste ordföranden var läraren P A Rydén under ca ett år.

Av protokollen framspringer en kärna i styrelsen. Den bestod av nästa ordförande Carl Johansson i Bageriföreningen Ettan, tillika arbetsförmedlingsföreståndare, stadens förste socialdemokratiska riksdagsman och i nära 20 år stadsfullmäktiges ordförande. Han var en man med stor pondus, en självlärd person med förankring i de tidiga folkrörelserna. Korrekt i sitt uppträdande, torr och tillknäppt och hederligheten själv. Han var ordförande från 1905 till sin död 1940. Som ordförande flankerades han av Christina Borg, änka efter Fredrik Borg på Öresundsposten, på mångfaldigt sätt verksam i föreningsliv och samhälle. Hon tillhörde styrelsen från starten till sin bortgång 1928. Till protokollet tecknades då ett varmt tack och erkännande av hennes insatser för koloniföreningen. En annan kvinna bekläder från 1905 till 1937 posten som kassakontrollant: fröken Leonie Deshayes. Hon titulerades "kontorschef" (förmodligen på Gummifabriken) och innehade lotterna 290 och 291 i den ursprungliga numreringen. Hon var säkerligen en av dem, som bars av starka sociala ideella motiv.

I styrelsen under Wilsonparktiden ingick bl. a. stadsträdgårdsmästare O H Landsberg, handelsträdgårdsmästare Albert Hedström och trädgårdsmästare Bernhard Cederholm, så nog var sakkunskapen väl företrädd. Mot slutet av Wilsonparktiden möter oss som ordförande Sture Nilsson (1940-46) och efter honom Gunnar Hansson till 1951 (han hade tidigare varit sekreterare i några år). Vården av ekonomin hade under Carl Johanssons tid varit förenad med ordförandeskapet. Efter hans död blev de båda sysslorna skilda åt och Edwin Magnusson blev kassör och behöll denna syssla under återstoden av Wilsonparktiden.

Bekymmer och glädjeämnen

När det började växa oppe i backen (och det gjorde det med detsamma) så var detta givetvis till glädje för de tragna odlarna. Man byggde små kolonihus och inrättade sig, föreningen skaffade några gemensamhetsområden, anlade kompost, skaffade flaggstång till festplatsen vid de ännu kvarstående fyra kastanjerna, ordnade med vaktmästare och satte upp staket.

Arrendeavgifterna var mycket låga, arbetsplikten desto större och med en framtidsförhoppning, som ännu hystes av medlemmarna, satte man sig i skuld hos staden för staket, vatten och gångar. Lånen betalades ned till noll, nya måste tagas för nya staket, mera vatten och dessa betalades också. Ibland förslog inte avgifterna utan ordföranden fick vid något tillfälle ge personlig försträckning till sitt skötebarn och även dessa lån betalades. Disponent Dunker lämnade de första 10-12 åren en årlig gåva på 50 kr, men så blev föreningen kaxig över nådda framgångar och avböjde tacksamt vidare tillskott från detta håll. Styrelsen åtnjöt arvode för sitt arbete: i över 10 år låg det på 100 kr och steg i två etapper till 300 kr att dela på. Revisorerna nådde på Wilsonparktiden upp till ett svindlande belopp på 15 kr om året att dela på. Vaktmästaren började med några tiotusent om året. I slutet av 40-talet komplicerades hans arvodesfråga. Han var pensionär och för att inte stängas ute från lägenhet i de då uppförda pensionärshemmen fick han 1948 inte ha större arbetsinkomst än 425 kr om

året. Alltså fastställdes denna summa, men säger protokollet, ”... varjämte en årlig gratifikation utbetalas i förhållande till det utförda arbetet”.

Till glädjeämnena hörde inte bara potatis, rabarber, krusbär och andra jordens håvor. Lite fest skulle det vara vid midsommar. Redan från de första åren ordnades en sådan med anslag från föreningen. Man hade roligt för små kostnader. Någon gång under första åren hade föreningen anslagit 75 kr men festkostnaderna stannade vid 69 kr. ”Sparad slant är lika god som vunnen”, säger ordspråket... Mot slutet av 40-talet antog midsommarfesterna rentav ”kontinentala” former och föreningskostnaderna sprängde 400-kronorsvallen. Men då flammade ett år 25 marschaller kring festplatsen. Annars noteras i protokollen ”1 dussin öl eller vatten” samt kaffe till musiken. 1944 står det i protokollet: ”Styrelsen beslutade att till de av styrelsen, som deltar i arbetet att resa majstång inköpa ’erforderliga förfriskningar’ på föreningens bekostnad”. Vad kan ha innefattats i ”erforderliga”? Men genom alla år var glädjen hos festdeltagarna stor trots enkla arrangemang och levande ljus strålade i juninattsdunklet över sillabord och små glas och nattskymningen ”smög sig varm till sovande buskar och träd”. – 1935 firade man 30-årsjubileum och då var 33 av de ursprungliga kolonisterna kvar.

Men bekymmer följer med allt ägande. Det finns ohyra som med sann kärlek flyttar in i odlingarna och som inga böner och besprutningar får bukt med. Bladlöss, blodlöss, mjöldagg, äpplevecklare, potatisål och dito –kräfta. Mot krypen ovan jord sprutade och tvättade man, potatissjukdomarna bekämpades även med administrativa medel genom odlingsförbud och rekommendation mot användande av samma areal för potatis år efter år. Ännu värre var kampen mot ogynnsamt klimat. 1914 var det torkan, något år senare för mycket regn. Så behövdes mera vatten. I början brunnar, sedan vattenledning. Och denna bekvämlighet höll inte alltid tätt (det var nog den mänskliga faktorn, som var framme) och så blev det översvämning i kolonier nära läckan och då steg det dåliga humöret hos de drabbade i takt med förstörelsen. En enda klagomur fanns: styrelsen. Styrelsen skulle övervaka ordning och goda seder bland kolonisterna, se till att stängsel och låsar fungerade att träd och grönska höll sig inom vars och ens kolonilott, ja över huvud vara ”kungens lilla piga”.

Vatten, väder och ohyra var en sida av olägenheterna. Fyrfota kräk gjorde sitt ohägn. Råttor trivdes i komposten, vildkatter följde dem i spåren och livnärde sig däremellan på den fågelrikedom, som var ett kännetecken för oasen i kanten av Wilsonpark. Katterna jagades av legitimerade kattsjutare, men genom detta djurs nativitet höll de skyttarna stängsen. En skytt gick till styrelsen och sökte bidrag till nytt gevär, men protokollet förmäler inte om propån lyckades.

De flesta kolonisterna skötte sina lotter som blomkrukorna hemma i fönstret, men det fanns en och annan avvikare från denna regel. Den skötsamme grannen ondgjorde sig över detta, grumsade hörbart ibland men gick oftast till styrelsen och klagade och i protokollen kan vi läsa att man tog allvarligt på fall av vanskötsel. Arbetsutskottet var det forum, som fick ta de första stötarna och i slutet grep styrelsen in med officiella åthutningsbrev. Det hände emellanåt att en försumlig lottägare blev uppsagd. Även folk rätt högt i karriärstegen drabbades, så t ex en riksdagsman och stadsfullmäktigeordförande (obs! Ej Carl Johansson!).

Så kom den mäktiga staden

I första tiden, fram över 20-talet, kunde koloniföreningen utvidga sitt område. Det blev i väster ett kökskoloniområde, nästan lika stort, som det gamla stugområdet. Otaliga liter jordgubbar, hektoliter potatis, kappar morötter och annat har hämtats ur en givmild jord, som ytterligare stimulerades med kalk, gödsel, tång och annat. Fram till 1940-talets första år svävade idyllen över området. Inte helt: den växande staden behövde bredda Köpingsvägen och Malmögatan och då fick en del lottinnehavare flytta på sig eller se sina redan små lotter förminskade. Man kunde till nöds lösa problemet genom hänvisning till kökslotter, ledigblivna genom ”naturlig avgång”. Men i mitten av 40-talet blev krisen akut. Den växande staden behövde byggnadsmark och började med att anlägga Viskgatan och flytta den gamla kolonigränsen österut. Så behövde man draga ner Örebrogatan västerut och då måste de sydligaste kolonierna bort. Nu fick styrelsen sannerligen göra skäl för sitt furstliga arvode och hade sammanträden varje månad för att försöka bemästra alla uppdykande problem. Det blev inte lättare av att staden hade fått en mycket vidlyftig fastighetschef, vilken som mest framträdande egenskap hade självrådighet och som uttrycksmedel osanning och halvsanning. Tvånget om flyttning kom närmare. Drätselkammarens III avdelning funderade på Närlundaområdet i första hand. Så kom nya alternativ: Hunnetorpsvägen och Brytstugevägen. Man gjorde en rundfråga till föreningen: Vem vill flytta och vart? Några entydiga svar gavs inte, de flesta såg inte tidens tecken och trodde på undret att få stanna kvar. Så slutade fyrtioalet i gnagande ovisshet och stigande missmod. Inte att undra över, ty de flesta kolonisterna var gamla och trodde inte sej om att kunna omplantera sej på nytt område. Småningom blev det klart att bakom Brytstugans, då nyanlagda område skulle Helsingborgs koloniträdgårdar upå få plats. 156 lotter om ca 300 m² vardera i stället för önskade 400 m² blev det, ty någon mäktig stans man med känsla för den etablerade trädgårdsnäringens utkomst hade fått för sig, att kolonisterna gick ut på marknaden med sina frambringade produkter och så fick det inte gå till.

Så kom flyttningen

1 oktober 1951 drog en rad av gamla kolonistugor från Wilson Park med alla minnena till ett magert fält mellan Brytstugans då 6 år gamla område och Fredriksdal. I föreningsledningen stod då, sedan halva gamla styrelsen kastat in handduken, två stadiga eldsjälar: ordförande Otto Hansson och kassör Nils Wahlqvist. Det var hårda gossar med stark vilja och de fick efter ett jättearbete bli på både kolonier, koloniområde (och kolonister). Det som hänt de senaste 30 åren ligger lite för nära oss alla och beskrivningen blir lätt subjektiv och överlämnas till en framtida präntare.

Ännu finns 27 kvar av dem, som 1951 deltog i vagnståget från Wilson Park till det som nu är Sommarbyn Tornet. Och de och alla de andra är förenade i ett omdöme:

TORNET är bra

Och kan, om alla hjälper till, bli ännu bättre till nästa jubileum.

Gunnar Hulthén bär skulden till detta pränt.